

Peterburi Teatajas 1912 avaldatud Gregor Lutsu reisimärke Novorossiiskist. Taga-Kaukaasia: Novorossiisk (Noworossisk): kohalikud eestlased. Eestlaste arv Novorossiiskis. Eesti keele häbenemine ja saksa keele kasutamine. Eesti koolide ja seltside puudumine. Gregor Luts (sünd. 1882 Räpina khk-s) oli kuni 1911 Põhja-Kaukaasias Eesti-Maruhha küla kirjutaja. Käesoleva kirjutise avaldamise ajal elas ja töötas ta arvatavasti Krimmis Jaltas. Digiteeris Andres Aule, kirjaviis muutmata.

Peterburi Teataja (nr. 130), 3. november 1912, lk. 1

Noworossiskist. (Mustamere rannast). Noworossiskis elab umbes 500 eestlast. Eestlased palju üksteist ei tunne. Sõna tõsisel mõttes ütelda, hoiavad Noworossiski eestlased üksteisest eemale ja ei taha üksteist tundagi. Siin mängib warandusline tsensus väga iseäralist rolli. Jõukam eestlane, kellel ei pruugi enam oma tööjõudu tsemendivabrikusse musta töö peale müüa, ehk ta küll Saksa keelt ei oska, nimetab end siiski sakslaseks ja hiilgab muu rahwa ees tuntud *нѣмецъ*’i nime all. Kui juhtub mõnda ärisilti lugema, siis leiad tihtigi sealt oma suguwendade nimesid. Paha aimamata astud läwest sisse, et oma suguwenna käekäigust wõersil teada saada, aga kahjuks näed sa warstigi, et su mõtted sind petnud on. Tuttaw Eesti nimeline isand, kes weel paari aasta eest mustatöeline ja tõsine eestlane oli, on nüüd korruga põliseks sakslaseks muutunud ja ei mõista Eesti keele sõnagi. Mis siis muud teha, tõmbad ka sina oma puudulise Saksa keele wälja, mida iga juhtumise jaoks õppinud oled, et sakslasega, kellel Wene keel väga puuduline ja Eesti keel koguni tundmata on, Saksa toonil pisut juttu puhuda, kuid siin tuleb korruga väga iseäralik juhtumine päewawalgele. Põline sakslane herra T... läheb punaseks ja wastab sinu küsimuse peale puhtas Tartu murdelises Eesti keeles „Wabandage mind mu teos, ma üks ole eestlane küll.” Pidawat selle pärast sakslane olema, et oma äriks enam klientisid meelitada, sest muulased Noworossiskis ei pidada eestlase „haigusi” sallima. Liig wõerastawad tahawad herra T. motiwid olla, milledega mitte leppida ei wõi. Esiteks just sellepärast, et austamist ära teeninud Eesti nime salata ja sakslase nime all elada — tähendab härjast konna luua. Mina nende ridade kirjutaja olen mitu head aastat paljude rahwuste seas elanud, nagu näituseks tatarlaste, armenlaste, türklaste, imeretiinlaste, grusinlaste, hiinlaste, neegrite, jaapanlaste, koeralaste, wenelaste ja paljude teiste rahwuste seas, kellel Eesti rahwas koguni teadmata on. Ja kui ma nendele pisut eestlaste ajalugu seletanud olen ja eestlase hinge- ja waimuelust pajatanud, näen ma kohe ära, et nendel rahwustel eestlaste wastu aukartust märgata on ja nad mind igapidi austawad. Nõnda peaks ka Noworossiski eestlased tegema, siis ainult wõiwad nemad oma Eesti lipu all lugupeetud rahwana äri ajada.

Eesti kooli Noworossiskis ei ole. Lapsed käiwad Wene koolides, kus nendele wõeras keeles õpetust antakse. Seltsielust ei wõi juttugi olla, sest nagu juba eelpool ütlesin, ei tunne Noworossiski eestlased üksteist mitte, waid hoiavad üksteisest eemale. Kas ei oleks aeg eestlastel ka siin, Noworossiskis ühineda, klassi waheseinu maha lõhkudes — üheks Eesti rahwaks tagasi kujuneda ja

ühel meelel ja nõul näituseks Hariduseselts elule kutsuda, kelle ülesandeks nooresoo hariduse eest hoolt kanda oleks. Kasu sellest saaksime warstigi tunda.

Nii siis, Noworossiski eestlased, pühkige maha Saksa tolm, lõhkuge endide wahelt waheseinad maha, koguge ühe mütsi alla ja hakake sellega peale, mida meie juba kümned aastad warem oleks pidanud tegema, s. o. asutagem Hariduseselts — mitte üksi nime poolest, waid tegelik ja oma otstarbe täitja!

Gregor Luts.